

Готується нова концепція навчання дітей національних меншин

Робоча зустріч до підготовки нової концепції розвитку шкільництва національних меншин в Словачкій Республіці відбулася 23-го вересня 2026 р. в Словачко-українському культурному та інформаційному центрі у Пряшеві.

Директорка відділу розвитку національного шкільництва Міністерства шкільництва, досліджень, розвитку та молоді Словачкої Республіки Дора Канічка Белан та її колегині наблизили присутнім мету концепції в її робочому вигляді, але метою зустрічі було скоріше познайомитись з поглядами представників національних меншин та їхніх шкіл як на концепцію, так і на всю проблематику національного шкільництва в контексті його практичного існування в останніх десятиріччях. Присутні вказали на ряд проблем в цих школах, які полягають в нестачі учнів,

недостатньому фінансуванні, в браку актуальних підручників та педагогічних кадрів.

За українську національну меншину у робочій зустрічі взяли участь директорка Інституту україністики ФФ Пряшівського університету Ярмила Кредатусова, директор З'єднаної школи ім. Т.Шевченка у Пряшеві Ігор Андрейчак та заступниця директора Михаела Петруш, директорка ОШ в Орябині Жанета Штефанік, директорка школи вихідного дня Українські студії Пряшів Віталія Маслієва, голова ЦР СРУСР Павло Богдан та член ЦР СРУСР Олександр Мушинка. -пб-

Духовна пісня приносить спокій і насолоду

Уважно слухати слова та музику пісні, напевно, є приємною миттю для кожної людини. Духовний зміст таких пісень дає волю думкам, які в такому разі переносяться у іншу димензію. Викликають потребу зупинитись на мить, почуття стають конкретнішими, сильнішими, навівають спогади, примушують задуматись над виявленням вдячності...

У неділю, 4 жовтня 2026 року, Союз русинів-українців Словачкої Республіки в рамках своїх щорічних проєктів в тридцять четвертий раз організував Фестиваль духовної пісні в місті Снина. У програмі традиційно беруть участь церковні та світські хори, а також фольклорні колективи, у репертуарі яких є твори на духовну тематику.

Кожного року публіка в місцевому Будинку культури, де фестиваль проходить, вдячно вітає і співацькі хори із-за кордону. Найчастіше приходять з України та Сербії.

Однак фестиваль – це не лише концерт. Це і ряд супровідних акцій в Снині та околиці. В суботу, 3-го жовтня, гості із Сербії – Хор греко-католицької церкви Успіння Пресвятої Богородиці із села Коцур виступив з концертом світських та духовних пісень в селі Тополя, а в неділю, 4 жовтня, співав і на святій літургії в греко-католицькому храмі Благословенного ієромученика Василя Гопка в міській частині Снини Брегі.

Концерт розпочався о 14.30 молитвою «Отче наш» у виконанні хору церкви Успіння Пресвятої Богородиці із села Руська Поруба, який є постійним учасником програми. Після цього фестиваль офіційно відкрив голова Центральної ради СРУСР Павло Богдан. Із вітальним словом виступила віцеконсулка Генерального консульства України в Пряшеві Марина Міщенко, яка відзначила внесок фестивалю у розвиток духовного та пісенного багатства русинів-українців Словаччини. Приматор міста Снина Петер Волошин подякував головному організатору за збагачення культурного життя міста. Одразу на сцені він провів урочисту церемонію внесення запису керівників колективів-учасників до Пам'ятної книги міста Снина.

У програмі цьогорічного фестивалю взяли участь 6 місцевих та 3 закордонні колективи. Окрім уже згаданих хорів із Сербії та Руської Поруби, на сцені виступили: фольклорна група «Старинчанка» зі Снини, Об'єднаний хор римо-католицької парафії Святого Хреста у Снині, а

також жіночі співочі колективи «Дуброва» із Зубного та «Шинява» зі Снини, які представили спільну програму. Окремо виступив фольклорний колектив дорослих і дітей «Стужиця» зі Снини у супроводі власної народної капели.

Україну представляли народний вокальний ансамбль «Арніка» клубу села Тарнівці та Хор імені отця Августина Волошина Ужгородського кафедрального собору. Виступ цього відомого колективу став найкращим завершенням 34-го Фестивалю духовної пісні в Снині. Йому,

їнців Словачкої Республіки. Цього року у підготовку та реалізацію фестивалю активно залучилася і Міська первинна організація СРУСР в Снині. І лише завдяки такій колективній співпраці СРУСР може надалі успішно брати участь в збереженні та розвитку нашої національної культури, що підкреслив і недавній IX з'їзд Союзу.

Жаль, що не всі співорганізатори виконують добровільно на себе взяті обов'язки і так на сцені вперше в історії фестивалю бракував хоч би напис з назвою фестивалю.

а також усім іншим учасникам висловлюємо щирі подяки за те, що вони прийняли запрошення і приїхали до Снини, аби на ділі засвідчити свою любов до Бога, духовної пісні, рідної культури, народних традицій та людей.

Головним організатором фестивалю був Союз русинів-укра-

Проведенню фестивалю фінансово сприяли Фонд підтримки культури національних меншин та місто Снина, захист над фестивалем мав голова Пряшівського самоврядного краю Мілан Маєрський.

-пб-ео-

Фото: Віталія Маслієва

11-ті Дні України в Кошицях

З 1 по 4 жовтня 2026 року місто Кошиці перетворилося на центр єднання, культурного обміну та міжнародної підтримки. Тут відбувся 11-й щорічний міжнародний проєкт «Дні України 2026». Подія, яку з 2015 року безперервно організовує Асоціація FEMAN під керівництвом Едуарда Бураша, цього року несли глибоке послання – МИР та якнайшвидше завершення війни в Україні.

Основними локаціями програми стали Міський парк у Кошицях, історична Головна вулиця та декотрі райони міста.

Понад 1200 кілометрів заради миру: символічний забіг із Києва

Одним із найбільш визначних моментів цьогорічних Днів України став благодійний «Забіг миру». Міжнародна команда, що складалася з 10 спортсменів (5 словаків та 5 українців), серед яких був і відомий римо-католицький священник Петер Гомбіта, стартувала 24 вересня безпосередньо з Києва.

Долаючи маршрут довжиною понад 1200 кілометрів у форматі естафети під звуки повітряних тривог, бігуни фінішували у п'ятницю ввечері, 2 жовтня, на Головній вулиці в Кошицях. Цей забіг став живим символом незламності та закликом до європейської спільноти звернути увагу на долі українських дітей, які постраждали від війни.

Цьогорічна програма приділила виняткову увагу спортивній інтеграції та психологічній підтримці молоді й ветеранів «Ветеранська миля 2026»: у суботу, 3 жовтня, Міський парк Кошиць об'єднав дорослих та дітей на благодійному пробігу. Особливими учасниками стали українські військові ветерани, які отримали важкі поранення під час бойових дій. У неділю, 4 жовтня, українські ветерани символічно долучилися до престижного Кошицького марафону. Дев'ять із них успішно подолали напівма-

рафонську дистанцію, а один ветеран – повноцінний марафон за допомогою супроводжуючого гіда. У рамках проєкту пройшла акція «Збір спортивного інвентарю для ДОБРОЇ СПРАВИ», де збирали плавальне та інше спорядження для українських дітей.

Культурний діалог, гастрономія та відбудова

Крім сильного спортивного духу, Дні України традиційно презентували глибину українських традицій. Культурна програма: відвідувачі насолоджувалися концертом «Чуєш, брате мій...», де українські народні пісні прозвучали в унікальному сучасному аранжуванні словацької композиторки Любіци Чековської. Гості фестивалю куштували автентичні страви під час блоку «Кулінарія та гастрономія», а також окремого «Дня українських солодоців». У межах Словачко-українського форуму (SUF) експерти, представники самоврядування Кошиць та Ужгорода обговорили стратегічно важливі питання: безпеку, відновлення критичної інфраструктури, розширення економічних зв'язків та надання матеріальної допомоги постраждалим регіонам України. Дні України 2026 в Кошицях показали, що кордони не є перешкодою для справжньої дружби, солідарності та спільного прагнення до мирного європейського майбутнього.

-р-

Загальнодержавні святкування

82-у річницю Карпатсько-Дуклянської операції пригадали в суботу, 3 жовтня 2026 року, безпосередньо на історичному місці боїв на Дуклянському перевалі та в місті Свидник. Організатором урочистостей виступило Міністерство оборони Словачкої Республіки.

Програма була поділена на дві основні локації. Відбувся урочистий акт покладання вінків на Дуклі. Полеглим вклонилися президент Петер Пеллегріні, голова Національної Ради Ріхард Раші, міністр оборони Роберт Калиняк, члени уряду, іноземні делегації та ветерани антифашистського руху.

Над меморіалом відбувся демонстраційний проліт військової авіаційної техніки Збройних сил Словаччини. Офіційні виступи лідерів держави були присвячені

збереженню історичної пам'яті, героїзму воїнів та закликом до миру. Також присутні могли побачити виступи клубів військової історії.

Програма продовжилася у Свиднику, де можна було оглянути військову техніку. Для відвідувачів організатори підготували статичні та динамічні покази сучасної військової техніки та симуляції ближнього бою. Карпатсько-Дуклянська операція розпочалася 8 вересня і завершилася 28 жовтня 1944 року. -р-

Визнання за внесок у науку: почесна нагорода для Мирослава Сополіги

12 вересня 2026 року в Перемишлі (Польща) відбулася VII Міжнародна наукова конференція «Українці та їхні сусіди в різні періоди: політика, економіка, релігієзнавство, культура та повсякденне життя». Захід пройшов в Українському домі під егідою Українського історичного товариства в Польщі.

Зі своїми доповідями на конференції виступили представники СНМ – Музею української культури у Свиднику: колишній багаторічний директор установи Dr.h.c., PhD. Мирослав Сополіга, DrSc. та куратор Mgr. Михайло Чичвара, PhD. За підсумками конференції буде видано науковий збірник із працями всіх учасників. Кульмінацією конференції стало відзначення дослідників за їхній багаторічний життєвий внесок. Українське історичне товариство в Польщі вручило почесну нагороду «Сторож Пам'я-

ті». Одним із її лауреатів став Мирослав Сополіга.

Пан Мирослав присвятив роботу в музеї роки життя: він працював тут із 1972 року, а протягом 1986–2016 років очолював установу. За час свого керівництва він не лише розбудовував музей, а й особисто курував створення його головних експозицій, перетворивши заклад на визначний науковий та культурний центр. Доробком науковця є численні публікації, які досі мають великий попит серед фахівців та широкого загалу. За свою плідну діяльність Мирослав Сополіга вже неодноразово відзначався престижними нагородами.

Ця конференція стала для учасників чудовою нагодою не лише презентувати власні дослідження, а й познайомитися з видатними особистостями, які є джерелом натхнення для всіх нас.

Mgr. Михайло Чичвара, PhD.,
куратор СНМ – Музею української культури у Свиднику

Ювілейний похід «Стежками Олександра Павловича»

У суботу, 19 вересня, відбувся 35-й туристичний похід «Стежками Олександра Павловича». Організатором ювілейного походу виступив Словацький національний музей – Музей української культури у Свиднику (SNM-MUK).

Учасники акції вшанували пам'ять поета й священника Олександра Павловича (1819–1900). Попри ризики мінливої осінньої погоди, туристи успішно подолали маршрут довжиною 20 кілометрів із набором висоти 400 метрів. Мальовнича траса пролягала через знакові для регіону локації: Свидник – Шариське Чорне (місце народження поета) –

Красна гора – Маковиця – Чорна гора – Свидник. Старт походу символічно відбувся біля пам'ятника діячеві перед Будинком культури у Свиднику. Організатори подякували всім ентузіастам за прекрасний день, проведений на лоні природи Бескидів, та вже зараз запросили долучитися до наступного, 36-го походу, що відбудеться за рік.

Сейсмограф українського Слова на Пряшівщині (До 85-річчя поета Степана Гостиняка)

Є поети, чие життя подібне до тихої, але глибокої ріки, що живить цілі береги культури. Саме таким є життєвий і творчий шлях Степана Гостиняка – видатного українського поета, перекладача та історика літератури, який зустрічає цими днями своє 85-річчя. Для української громади Пряшівщини та загалом для всього нашого культурного простору його постать – це справжній міст пам'яті, що єднає давні традиції та сучасність.

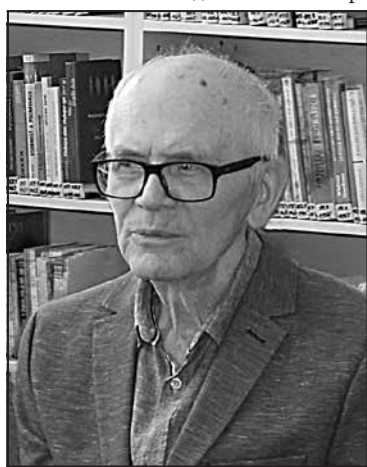
Степан Гостиняк народився 20 вересня 1941 року у Збудському Рокитові (тепер Рокитів біля Гуменного). Земля предків, загорнута в Карпатські гори, змалечку виховала в ньому чутливість до рідного слова. Здобувши вищу освіту на Пряшівському філософському факультеті Університету ім. Шафарика (1964 рік), він не просто обрав літературну стежку, а свідомо присвятив себе служінню українській ідентичності на теренах Словаччини.

Його дебютна збірка із символічною назвою «Пропоную вам свою дорогу» (1965) стала маніфестом нового, свіжого голосу в українській літературі Словаччини. Молодий поет привніс у поезію Пряшівщини неординарний погляд, розмаїття метрики та майже прозову, відверту щирість буття.

З перших кроків творчого шляху поета його оригінальний і сильний голос помітила літературна критика. Про вагомий авторитетний голос Степана Гостиняка з глибокою повагою писали видатні літературознавці та критики. Значний внесок у дослідження та популяризацію його творчості зробили Степан Крижанівський, Орест Зілинський, Федір Ковач, Юрій Бача, Дмитро Федака та інші літературознавці і критики. Вони наголошували, що поетичний світ Гостиняка належить до яскравого повоєнного «чоловічого» покоління митців Пряшівщини, які рішуче ламали стереотипи провінційного регіоналізму, володіли особливою художньою зрілістю й вивели літературу українців Словаччини на загальноєвропейський рівень.

Зокрема, літературознавець Юрій Бача зазначав, що Степан Гостиняк ніколи не намагався йти назустріч спрощеному, поверхневому сприйняттю читача. «Респектуючи право автора бути собою та розмовляти з читачем мовою автора, ми можемо хіба констатувати, що читачеві залишається можливість або пробиватися джунглями такої складної поезії, щоб дібратися бодай до часткового розуміння послання поета, або пасувати перед складнощами худож-

ніх образів», – писав Юрій Бача. Ця інтелектуальна безкомпромісність стала візитівкою Гостиняка. Степан Гостиняк усім своїм єством виношував українство, глибоко усвідомлюючи, що сучасна культура краю стоїть на плечах літераторів, що творили на наших теренах в минулому. У своїх аргументованих розвідках він раз по раз звертався до постатей будителів XIX століття, знаходячи в їхній твор-

чості ту чисту, первісну народність, яка згодом органічно влилася в ширше загальноукраїнське русло.

Особливе місце в його дослідницькій спадщині посідає вивчення духовного та літературного спадку Анатолія Кралицького – видатного письменника, етнографа. Через призму праць Кралицького та інших історичних і культурних постатей нашого краю ювіляр доводив безперервність нашого культурного генезису. Для Гостиняка спадщина будителів стала не застиглим архівом, а живим джерелом сили, з якого його власне покоління черпало енергію для національної самооборони.

Протягом багатьох десятиліть доля Степана Гостиняка нерозривно пов'язана з містом Свидник, де він довгі роки працював науковим співробітником у СНМ – Музеї української культури. Ця робота не була для нього просто службою – це було свідоме збереження кожної етнографічної деталі, кожної пісні та легенди. Оцінюючи це унікальне культурне вогнище, відомий громадський діяч Павло Фе-

дака свого часу справедливо назвав музей справжньою «палатою нашої історії, нашої багатогранної культури», де поетичне й наукове слово ювіляра стало одним із наріжних каменів.

Для української громади Пряшівщини постать ювіляра є унікальним культурним та ідентичнісним орієнтиром. Його багаторічна творча й наукова праця відіграє ключову роль у збереженні та розвитку рідної культури в європейському просторі.

Гостиняк довів, що поезія української меншини Словаччини – це не суто побутовий фольклор, а зріла, філософська верліброва лірика європейського рівня. У часи сильного асиміляційного тиску поетичне й публіцистичне слово автора стало живим щитом для збереження національного коріння. Сьогодні Степан Гостиняк – беззаперечний моральний та літературний авторитет, совість української інтелігенції Словаччини.

Виміри таланту письменника красномовно засвідчують його видання. Серед них авторські збірки поезій: «Пропоную вам свою дорогу» (1965), «Лише двома очима» (1967), «Вірші» (1972), «Букет» (1979), «Сейсмограф» (1982), «Анатомія другого обличчя» (1986), «Новий абзац» (2002). Книги вибраного: «3 історії самооборони» (1989 / перевидання 2007), «На батьківській землі я рідне бережу» (1999), «Віддзеркалення» (щоденникові записи, 2005). Переклади: «Neorámaný prostor» (чеською мовою, 1982), «Inventarizácia» (словацькою мовою, 1987).

Поезія та дослідницька праця Степана Гостиняка – це не застиглий монумент, а жива філософія самооборони культури через красу, наукову правду й історичну пам'ять. Редакція нашої газети та вдячні читачі щиро вітають ювіляра! Бажаємо Тобі, Степане, міцного здоров'я, душевного спокою, тепла від рідних і близьких та невичерпного творчого довголіття. Нехай Твоя життєва дорога, яку Ти колись так сміливо запропонував всім нам, і надалі повниться світлом та людською шанобою.

Многая і благая літа!

Мирослав ІЛЮК

Радіо на туристичній стежці

Здається, що традиційний туристичний похід „R-25“, який організують колишні працівники та співпрацівники пряшівської Української студії Чехословацького радіо (згодом Головної редакції національно-етнічних передач Словацького радіо) – члени 3-ої ПО СРУСР у Пряшеві, набрав у 28 році своєї історії нового, свіжого подиху. Серед його учасників появилися й переселенці з України та українські студенти вищих навчальних закладів.

У неділю, 27-го вересня ц.р., учасники походу зосередилися при вступі у лісопарк Боркут, який з давніх-давен був одним із улюблених місць відпочинку пряшівчан та жителів села Ганиска. Особливо у теплі літні дні тут приїжджає багато людей, які прагнуть відпочити на природі. Тут знаходиться кілька мінеральних джерел, до яких можна дістатися короткою та приємною прогулянкою. Лісопарк Боркут розташований на східних схилах Шариської височини, у масиві, обмеженому долинами річок Свинка та Ториса. Разом із рекреаційними зонами в місцевостях Кисла Вода та Цем'ята це найбільша природна рекреаційна зона на території міста Пряшів. У лісах Боркута розташоване озерце з зоною відпочинку. Великою принадою для велосипедистів є

можливість скористатися пряшівськими синглтреками, мережа яких прокладена в лісах над Боркутом.

Домінантою над Боркутом є меморіал Східнославацького селянського повстання з 1831 року, що стоїть на пагорбі Фурча. Учасники походу з інтересом прослухали вступну інформацію про меморіал, побудо-

ваний у 1938 році, який був метою туристичного походу „R-25“, а також про історію самого походу та українського радіомовлення в Словаччині, найдовший та найвидатніший період якого припадає на місто Пряшів, де наше радіо проіснувало повних 55 років. Після підйому до меморіалу та повернення на місце старту учасники походу посиділи біля смаженої ковбаски та солонини і розважилися співом народних пісень. Всі присутні отримали квиток учасника та ретро-значки, які їм будуть нагадувати, що такий похід відбудеться і наступного року. На фото частина учасників туристичного походу „R-25“.

Фото Ладислава Цупера.

Запах рідного дому в творчості Маргіти Решовської

Кожна людина по-різному сприймає полотна, які художник пропонує шанувальникам мистецтва. Різні погляди та почуття викликає і творчість художниці Маргіти Решовської (на фото). Пряшівська публіка завітала 22 вересня цього року до Словацько-українського культурного та інформаційного центру, щоб після спекотного літа знову надихнутися атмосферою зали, де до глядача промовляють сюжети творів мисткині.

Голова ЦР СРУСР Павло Богдан, вітаючи присутню художницю та гостей, кількома словами нагадав про діяльність самої організації. Куратор виставки Ладислав Цупер ознайомив публіку з авторкою, її творчим спрямуванням, попередніми успіхами та глибоким емоційним наповненням її робіт.

Народилася художниця в бабусиній хаті, а виросла в сім'ї з братами й сестрами в селі Трстена, що розкинулося над меандрами ріки Горнад під Сланськими верхами.

Під час курсів пейзажного живопису в роки навчання в Середній школі мистецтва та дизайну в Кошицях авторку найбільше зацікавила архітектура сіл, затишні куточки за старими парканами, церковні вежі, акації та шовковиці, а також річки, облямовані верболозом. Після закінчення кафебри образотворчого мистецтва філософського факультету УПІІШ у Пряшеві сімейне коло й надалі підтримувало та підсилювало її творчу активність.

Робота в Шаріській галереї в Пряшеві дала їй можливість постійно контактувати з художніми творами регіону та митцями міста, де авторка сьогодні живе і творить. Варто згадати, що виставкова діяльність художниці тісно пов'язана з ім'ям відомого

в середовищі русинів-українців майстра пензля Юрія Кресили, який був її педагогом на факультеті. Водночас він методично керував пленерними зустрічами непрофесійних художників, спрямовуючи й творчий шлях Маргіти Решовської.

Своїми творами авторка щорічно долучалася до міжнародних пленерів в Угорщині, Польщі, Румунії, Україні, а також у Словаччині. Усюди вона мала нагоду знову і знову переживати бачення природи в її мінливості, фіксуючи та стверджуючи автентичність реальності.

Її картини захоплюють кольоровою тональністю, на яку впливає миттєве емоційне переживання побаченого. Цей колористичний імпульс, здається, виражає прагнення авторки до гармонії в чистому, непересічному світі. Ніжні, теплі мазки пензля на полотнах художниці звільняють глядача від навколишнього та внутрішнього неспокою, занурюючи його у простір барв, умиротворення, ніжності й туги.

Виставка, на якій можна також придбати твори Маргіти Решовської, потриває до 31 жовтня (жовтня) 2026 року. Вона реалізована в межах проекту СРУСР «Мистецтво для всіх» за підтримки Фонду підтримки культури національних меншин.

Єва Олеар
Фото Віктора Гащака

Вечір вдячності та пам'яті

1 жовтня у Словацько-українському культурно-інформаційному центрі міста Пряшева відбувся урочистий вечір, присвячений Дню захисників і захисниць України, Дню українського козацтва та святу Покрови Пресвятої Богородиці. Захід поєднав музику, кіно та живе спілкування, ставши нагодою висловити вдячність тим, хто боронить Україну, і вшанувати пам'ять полеглих.

Вечір розпочався святковим концертом. Перед присутніми виступили діти з колективу «Хамелеон» під керівництвом Олени Кравченко. Їхній виступ додав зустрічі тепла й щирості. Особливим музичним дарунком стали пісні про Україну у виконанні Віктора Гащака, чий голос зворушив слухачів.

Далі відбувся перегляд документального фільму «Барс. Незакінчена історія», присвяченого життю захисника України, кіборга Валерія Красняна з позивним «Барс». Він став на захист держави у 2014 році та загинув у 2022-му.

Біографічна стрічка розповідає про життєвий і бойовий шлях воїна, його відданість Україні та пам'ять, яку він залишив по собі. Режисерка фільму Марія Яремчук була подругою

родини захисника, тож ця історія мала для неї особисте значення.

Після перегляду відбулася дискусія з режисеркою. Присутні мали можливість обговорити побачене, поділитися враженнями та поставити запитання. Розмова продовжилася емоційним настроєм стрічки й дала простір для осмислення історії людини, яка присвятила себе захисту України.

Увесь вечір був сповнений глибокої пам'яті, вдячності та сильних емоцій. Зустріч у Пряшеві нагадала, наскільки важливо зберігати історію наших захисників і захисниць, передавати їх наступним поколінням та підтримувати зв'язок з Україною, де б ми не були.

Віталія МАСЛІЄВА

На перехресті держав і культур Томаш Масарик та Михайло Грушевський

(29 вересня минуло 160 років з дня народження історика Михайла Грушевського)

Відносини між Томашем Гаррігом Масариком і Михайлом Грушевським (на фото) базувалися на глибокій взаємній повазі, спільних інтелектуальних інтересах та прагненні до національного самовизначення своїх народів. Обидва діячі пройшли шлях від авторитетних професорів і вчених до лідерів та перших керівників новостворених демократичних держав.

Взаємини двох лідерів розвивалися у кількох ключових вимірах. Грушевський і Масарик були знайомі ще з дореволюційних часів. Завдяки високому авторитету в чеських наукових колах, у 1911 році українського історика обрали членом Чеської академії наук і мистецтв. Як зазначають дослідники на сторінках газети «День» (Київ), саме фундаментальна «Історія України-Руси» Грушевського повернула світові правду про українців і Україну.

У 1917–1918 роках, коли Масарик перебував в Україні за-

для організації Чехословацького корпусу, він безпосередньо комунікував із керівництвом Української Центральної Ради, очолюваної Грушевським, що завершилося укладенням угоди про статус легіону. У березні 1921 року Михайло Грушевський звернувся до Томаша Масарика з офіційним листом, який починався словами: «Шановний Пане Президенте, допоможіть, прошу, українським воякам» (оригінал документа зберігається в Архіві Академії наук Чехії).

Що дала ЧСР часів Масарика українцям?

Президент Масарик відгукнувся на заклик українського лідера. Як підкреслюється в аналітичних матеріалах часопису «День», завдяки його високим стандартам гуманізму міжвоєнна Чехословаччина створила унікальну державну програму допомоги українцям (1921–1931 рр.), яка де-факто стала порятунком для української нації. Для понад 20 тисяч українських емігрантів (військових, політиків, науковців та студентів), які рятувалися від більшовицького терору, ЧСР Масарика надала фінансовану державою можливість

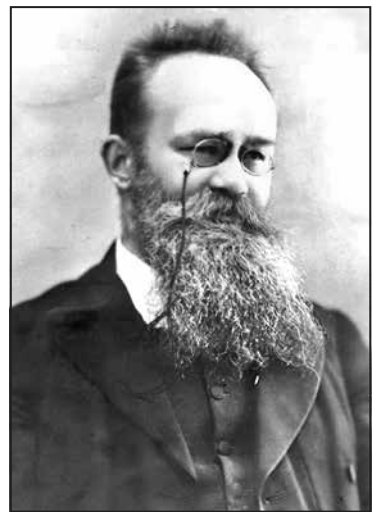
розбудувати власну вищу школу. Саме в Празі та Подєбрадах виникли й розквітли Український вільний університет, Українська господарська академія та Вищий педагогічний інститут ім. Драгоманова.

ЧСР дала офіційний дозвіл та субсидії на відкриття Українського музею, унікальних архівів, бібліотек та видавництв, що врятувало від знищення історію українських визвольних змагань.

Були виділені державні стипендії для української молоді, забезпечене медичне забезпечення через Союз українських лікарів, житло та робочі місця для інтелектуальної еліти.

Регіон Підкарпатської Русі (Закарпаття), який увійшов до складу ЧСР, отримав потужний поштовх в економіці, розбудові інфраструктури та шкільництва порівняно з українськими землями під окупацією СРСР чи Польщі. Незважаючи на складні геополітичні реалії міжвоєнної Європи, особисті відносини Масарика та Грушевського залишилися визначним прикладом солідарності двох європейських інтелектуалів-гуманістів.

-мі-

«Кам'яний Потік» Юліуса Панька здобув першість

Український письменник Словаччини Юліус Панько (Свидник) своєю книжкою «Кам'яний Потік» включився в дев'ятий літературний конкурс «Книга року Пряшівського краю». Його новий художній твір, присвячений аналізу людських долів у вигаданому прикордонному селі Кам'яний Потік, виборов престижне перше місце у номінації «Українська та русинська література».

Цю особливу категорію організатори оголошують лише раз на два роки, що підкреслює високу конкуренцію та вагомість здобутої перемоги. Нова книга автора – це глибокий філософсько-споглядальний роман про повернення до свого коріння, який вже встиг отримати найвищу оцінку від професійного експертного журі.

Загалом цього року у конкурсі, організованому Пряшівським самоврядним краєм та мережею регіональних бібліотек, змагалися 80 книжкових видань у п'яти різних категоріях. Офіційне нагородження лауреатів відбулося в понеділок, 21 вересня 2026 року, у Крайовій бібліотеці імені П. О. Гведзослава в Пряшеві.

-мі-

Микола Дуйчак

В суботу, 19 вересня 2026 року, в Пряшеві помер педагог, мовознавець доц. д-р Микола Дуйчак, кандидат наук. Микола Дуйчак народився 24 серпня 1936 року в селі Ганигівці (округ Сабінів). Середню школу закінчив у Пряшеві (1956), там же у 1960 році завершив навчання на філософському факультеті Університету Павла Йозефа Шафарика (УПІШ). З 1965 по 1973 рік працював методистом Крайового педагогічного інституту у Пряшеві. З 1973 року і до самого виходу на пенсію у 2002 році його викладацька та наукова діяльність була нерозривно пов'язана з кафедрою російської мови і літератури педагогічного факультету УПІШ.

Усе своє життя науковець присвятив збереженню, вивченню та популяризації української культурної і мовної спадщини на теренах Пряшівщини. Головним вектором його досліджень стала українська ономастика в Східній Словаччині. Протягом десятиліть дослідник по крихтах збирав, систематизував та аналізував власні назви, місцеві мікротопоніми й антропонімічні системи регіону, залишивши по собі фундаментальну наукову спадщину.

Основні наукові праці Миколи Дуйчака: «Антропонімія сіл Старинської долини» (1985), «Власні імена русинів-українців Пряшівщини» (1993), «Словник мікротопонімів українських сіл Східної Словаччини» (1995), «Ан-

тропонімія українців Східної Словаччини» (1996), «Антропонімія Пряшівщини» (2003).

Світла пам'ять про Миколу Дуйчака – самовідданого вченого, мудрого наставника та щирого патріота – назавжди збережеться в серцях його колег, студентів та всієї української громади Словаччини.

Вічна йому пам'ять!

Висловлюємо щирі співчуття рідним і близьким померлого.

Прощання з покійним відбулося 25 вересня 2026 року у вузькому колі в Домі надії в Пряшеві за присутності сина покійного Ростислава. В останню путь його впровадили представники Союзу русинів-українців Словацької Республіки.

-мі-

Андрій Тільняк

2 жовтня 2026 року в Пряшеві на 94-му році життя помер відомий педагог, колишній учитель та заступник директора Гімназії ім. Т. Г. Шевченка в Пряшеві д-р Андрій Тільняк. Усе своє життя він присвятив вихованню та навчанню молодого покоління. Кожен, хто знав Андрія Тільняка, високо цінував його мудрість, щирість та душевну доброту. Як про справжнього Педагога з великої літери про нього згадують численні випускники, яких він вивів у доросле життя. Його учні сьогодні успішно працюють інженерами, лікарями, вчителями, дітями культури та дипломатами. Андрій Тільняк народився 11 серпня 1933 року в селі Кленова на Снинщині. У 1953 році закінчив російську гімназію в Гумennom, а в 1958 році – природознавчий факультет Вищої педагогічної школи в Братиславі. Протягом 1958–1993 років працював учителем математики і фізики в українській гімназії в Пряшеві, де також був заступником директора з 1982 по 1990 рік. Він зробив значний

внесок у розвиток освіти, видавши українсько-словацький термінологічний словник з математики (1970) та переклавши українською мовою підручники з фізики (1973) і математики (1986).

Вічна йому пам'ять!

Виражаємо глибоке співчуття родині та близьким покійного.

Прощання з покійним відбулось в Домі надії в Пряшеві 6 жовтня 2026 року.

-мі-

Чим зараз живуть українці в Словаччині

Громада українців у Словаччині активно адаптується до нових реалій, які значно змінюють правила їхнього перебування, соціальний статус та участь у культурному житті країни.

Головною новиною стали законодавчі зміни, які дозволяють українцям із тимчасовим захистом (*dočasné útočisko*) спрощено оформлювати посвідку на тимчасове проживання (ВНЖ), якщо вони офіційно працюють або ведуть бізнес понад 6 місяців. Важливо, що роки під захистом тепер зараховуються до терміну для отримання ПМЖ.

З жовтня для українців зі статусом тимчасового захисту почали діяти нові правила проїзду. Вони передбачають знижку 50% на квитки у поїздах 2-го класу, а також у більшості регіональних автобусів та міського транспорту країни.

Спостерігається успішна інтеграція українців на ринку праці.

За даними фінансових інституцій, у Словаччині наразі офіційно працевлаштовано близько 26 тисяч українців. При цьому фіксується позитивна тенденція: чим далі більше з них переходять із низькокваліфікованих робіт на кращі та високооплачувані посади відповідно до свого фаху. Українці активно долучаються до великих словацьких подій – від фестивалю сучасного мистецтва «Біла ніч» (Biela Noc) у Братиславі до Кошицького марафону миру. Словаччина залишається важливим простором для розвитку українських біженців. Вони переходить від формату тимчасового притулку до довготривалої та якісної інтеграції в словацьке суспільство.

-мі-

Старі та іншомовні назви: 1286 Gnezda, Knysen; 1288 Gnezna; 1292 Gnezdna; 1303 Knezin; 1311 Gynisna; 1408 Gnezda, Knysna; 1786 Kniesen, Gnazda; 1808 Gñazda, Gnězda; 1863 Gnezda; 1920 Gniazda; 1927 Gñazdá; 1948 Hniezdne (угор. *Gnězda*, нім. *Gniesen*).

Найдавніші письмові відомості про поселення датуються 1286 роком. Спочатку воно було слов'янським (словацько-польським), а згодом тут оселилися німецькі колоністи.

У 1412 році угорський король Сигізмунд Люксембурзький надав Гнізному привілей вільного королівського міста.

Понад 360 років цей населений пункт разом із частиною інших спиських міст перебував у заставі польських монархів (1412–1772). Це перетворило його на важливий прикордонний осередок торгівлі та ремесел.

Містечко славалося великими ярмарками, сплавом товарів річкою Попрад та численними ремеслами, зокрема шевством і кравецтвом. У 1991 році його центр оголосили пам'ятковою зоною завдяки унікальній архітектурі. Сьогодні поселення відоме туристично-етнографічним комплексом *Nestville Park*, який презентує традиційні промисли та винокуріння регіону.

Історично Гнізне розвивалося як німецько-словацький міський острів. Проте через географічне розташування роль русинів (руснаків) у його житті була фундаментальною. Гнізне безпосередньо межує з суто руськими селами, звідки протягом століть постачали сільськогосподарську продукцію, деревину та вовну. Натомість селяни купували ремісничі вироби на міських ярмарках.

Хоча жителі були переважно римо-католиками, близькість греко-католицького населення сформувала специфічний місцевий фольклор і діалект, де перепелилися німецькі, словацькі та руські впливи.

Детальніші відомості про місце та роль русинів (українців) у розвитку Гнізного містить довідник Михайла Мурцка «*Historický slovník obcí okresu Stará Ľubovňa*» (1995).

Особливо драматичні події розгорнулися в Гнізному напередодні та під час Другої світової війни. Михайло Мурцко зазначає:

«У політичному житті поселення найсильніші позиції мали Німецька християнсько-соціальна партія та Партія спиських німців (*Deutsche Zipser Partei*). На початку квітня 1938 року тут заснували Карпато-німецьку партію (*Karpathendeutsche Partei*), а після проголошення автономії виникли німецькі

Сторінки минулого (165)

ГНІЗНЕ – HNIEZDNE (окр. Стара Любовня)

та словацькі фашистські організації... Згодом у селі розмістили німецький антипартизанський загін, а 22 січня 1945 року сюди прибув угорський кулеметний підрозділ. Основну частину німецького населення евакуювали до 20 січня 1945 року, через що Гнізне остаточно втратило свій етнічний німецький характер. Тих німців, що залишилися, після приходу радянських військ відправили до трудової табору в Попраді. Червона армія зайняла Гнізне 24 січня 1945 року. Уже за три дні, 27 січня, постав Револуційний національний комітет під керівництвом Яна Охотницького. Порожні будинки Окружний національний комітет (ONV) у Старій Любовні згодом розподілив між переселенцями з навколишніх сіл: Форбаси, Якуб'яни, Орябина, Каміонка, Лацкова, Литманова, Лесницька Гута та Шамброн».

Стан національного, освітнього й релігійного життя невеликої місцевої громади русинів та вірних східного обряду відображає «Шематизм 1844 року». Згідно з цим документом, у Гнізному тоді налічувалося 19 греко-католиків. Разом із одновірцями з Форбас (2), Подолінця (56) та кількох інших сіл вони належали до материнської парафії в Каміонці (2319 осіб), яка загалом начисляла 2402 прихожан.

Мовою парафії вказано церковнослов'янську. Душпастирем тоді служив Петро Янкура – емеритований (заслужений) віцедекан попрадський, який водночас очолював систематизовану народну школу в Каміонці.

Загальну картину національного та релігійного складу жителів Гнізного згодом доповнили угорські переписи населення 1880, 1890, 1900 та 1910 років.

Демографічна статистика австро-угорського періоду: 1880 рік: 1295 жителів (1034 німці, 205 словаків, 6 мадярів, 5 русинів, 1 сербохорват, 6 іноземців, 36 немовлят). За віросповіданням: 1191 римо-католик, 49 юдеїв, 47 греко-католиків, 5 євангеліків а. в., 2 реформати, 1 православний. 1890 рік: 1168 жителів (882 німці, 239 словаків, 25 мадярів, 18 русинів, 4 інші). Релігійний склад: 1067 римо-католиків, 60 греко-католиків, 40 юдеїв, 1 реформат. 1900 рік: 110 жителів (846 німців, 215 словаків, 46 мадярів, 3 інші). Релігійний склад: 1032 римо-католики, 38 греко-католиків, 30 юдеїв, 9 єванге-

ликів а. в., 1 реформат. 1910 рік: 1080 жителів (736 німців, 286 словаків, 39 мадярів, 13 русинів, 6 інших). Релігійний склад: 936 римо-католиків, 89 греко-католиків, 52 юдеї, 3 євангеліки а. в.

Чехословацькі переписи міжвоєнного часу: 1921 рік: 1128 жителів (513 німців, 472 чехословаки, 57 євреїв, 13 мадярів, 63 іноземці). Релігійний склад: 930 римо-католиків, 104 греко-католики, 87 юдеїв, 7 євангелістів а. в.

1930 рік: 1142 жителі (566 німців, 398 чехословаків, 37 руських, 8 мадярів, 30 євреїв, 100 іноземців, 3 інші). Релігійний склад: 955 римо-католиків, 90 греко-католиків, 83 юдеї, 13 євангеліків а. в., 1 інший або без визначення.

Інтересно, що попри значне перемищення руського населення у повоєнний період до Гнізного, офіційна статистика тривалий час не відображала жодних змін у національному чи релігійному складі жителів села. Підсумовуючи, варто підкреслити важливу роль русинів навколишніх територій в економічному та культурному становленні Гнізного. Вони інтегрувалися у місцеві цехи, переймали торговельні практики та забезпечували локальних ремісників і купців м'ясом, вовною, шкірою та деревиною. Знамениті місцеві ярмарки служили простором для постійної між-етнічної взаємодії. Протягом століть, під впливом епідемій та воєнних руйнувань, німецька громада поступово скорочувалася. Саме завдяки притоку та асиміляції руського і словацького населення з навколишніх сіл Гнізне зберігало свій демографічний потенціал. Як наслідок, східнослов'янські елементи міцно вкорінилися в тутешньому побуті, звичаях та говірці.

Сучасний стан (за переписом 2021 року): Загальна кількість населення становить 1428 осіб.

Національний склад: 1317 словаків, 64 роми, 10 русинів, 9 німців, 6 українців, 2 чехи, 1 поляк, 1 інша, 18 не встановили.

Релігійний склад: 1258 римо-католиків, 85 греко-католиків, 8 євангеліків а. в., 8 православних, 1 Свідок Єгови, 1 євангелік методист, 1 член християнської общини, 1 старокатолик, 2 учасники рухів *ad hoc*, 40 осіб без віросповідання та 23 – не визначилися.

-мі-

КАЛЕНДАР

2.11.1891 р. - народився закарпатоукраїнський прозаїк і перекладач Олександр Маркуш (135). Помер 27.10.1971 р.
4.11.1911 р. - народився у Новосаді Требішівського округу художник Андрій Добош (115). Помер 31.8.1997 р. в Кошицях.
5.11.1931 р. - народився в Кленовій Снинського округу лікар-ортопед Михайло Штеньо (95).
6.11.1811 р. - народився український письменник, натхненник національного пробудження Галичини Маркіян Шашкевич (215). Помер 7.6.1843 р.
7.11.1921 р. - народився у Крайньому Чорному Свидницького округу педагог, культурно-освітній діяч Михайло Гарайда (105).
7.11.1971 р. - засновано в Братиславі Музично-драматичний ансамбль ім. Тараса Шевченка (55).
8.11.1891 р. - народився український

політик та письменник Олесь Досвітний (135). Помер 23.12.1934 р.
9.11.1931 р. - народився у Звалі Снинського округу педагог, громадсько-культурний діяч Юрій Муличак (95). Помер 3.1.2016 р.
10.11.1906 р. - народився колишній хореограф УНТ і ПУНА Володимир Лібовицький (120). Помер 18.12.1984 р.
12.11.1931 р. - народився в Чертіжньому Меджилабірського округу педагог, фізик Микола Прейса (95).
15.11.1916 р. - народився літературознавець, бібліограф, іноземний член Національної академії наук України Микола Неврлий (110). Помер 18.8.2019 р. в Братиславі.
16.11.1921 р. - народився в Гумennom художник-монументаліст Мікулаш Климчак (105). Помер 2.3.2016 р.
16.11.1851 р. - народився у Малому Липнику Старолюбовнянського округу художник Едуард Гриняк (175). Помер 12.7.1917 р. у Праківцях.
18.11.1921 р. - народився словацький

художник Фердинанд Гложнік (105). Помер 27.2.2006 р.
20.11.1886 р. - народився у Вираві Меджилабірського округу педагог, публіцист, фольклорист Михайло Врбель (140). Помер 4.1.1923 р.
25.11. 1926 р. - народився відомий композитор, поет і прозаїк Михайло Машкін (100). Помер 13.11.1971 р.
25.11.1956 р. - помер український кінорежисер і письменник Олександр Довженко (70). Народився 10.9.1894 р.
26.11.1876 р. - народився чеський українціст Франтішек Главачек (150). Помер 15. 10. 1974 р.
28.11.1906 р. - народився в Хмельовій Бардіївського округу педагог, громадсько-культурний діяч Андрій Капішовський (120). Помер 12.5.1999 р.
30.11.1831 р. - народився в Торисках Левоцького округу педагог, церковний та культурно-освітній діяч, публіцист Михайло Котрадов (195). Помер 29.1.1901 р.

НОВЕ ЖИТТЯ

FOOD FOR THOUGHT KULTURA NÁRODNOSTNÝCH MENŠIN

Vydáva Zväz Rusínov-Ukrajincov SR, IČO 00177725, Ročník 76. Šéfredaktor Miroslav Iljuk. Adresa redakcie: Janka Borodáča 5, 081 08 Prešov. Tel. 051/7733 707, e-mail: novezytta@nextra.sk, novezat@centrum.sk. Náklad: 400 ks. Ročné predplatné 12,50 €. Štvrťročné predplatné 3,125 €. Objednávky na predplatné prijíma každá pošta a doručovateľ Slovenskej pošty, alebo e-mail: predplatne@slposta.sk. Objednávky do zahraničia vybavuje: Slovenská pošta, a.s., Stredisko predplatného tlače, Uzbecká 4, P.O. Box 164, 820 14 Bratislava 214, e-mail: zahranična.tlac@slposta.sk. Sadzba: QINET, Tlač: Grafotlač Prešov s.r.o. Ev. číslo EV 3301/09. Realizované s finančnou podporou Fondu na podporu kultúry národnostných menšín.

НОВЕ ЖИТТЯ

Видає Союз русинів-українців СР. Рік видання 76. Головний редактор Мирослав Ілюк. Адреса редакції та адміністрації: 081 08 Пряшів, Янка Бородача, 5. Телефон 051/7733 707, e-mail: novezytta@nextra.sk. Рукописи і фотографії повертаються на просьбу автора. Редакція залишає за собою право скорочувати статті. Статті, підписані авторами, висловлюють їх власні погляди і не обов'язково збігаються з поглядами редакції.